

Travbane og travheste på Hald Hovedgård

Efter et foredrag, for etårstid siden, blev jeg spurgt om jeg kendte noget til, at der skulle have været en travbane ved Hald Hovedgård og at det vistnok var meningen, at den skulle have været en rigtig væddeløbsbane med tilskuerfaciliteter og totalisatorspil, men den i stedet blev placeret i Skive.

Nej, det havde jeg godt nok aldrig hørt om. Alligevel spurgte jeg, rundt omkring, forskellige personer om de kendte noget til den historie. Jeg ringede endda til Jørgen Lauersen og han kendte heller ikke noget til en travbane ved Hald Hovedgård og mente, at Skive Væddeløbsbane var startet i 1948 på initiativ fra ildsjæle nord for Skive. Han opfordrede mig endvidere kraftigt til at komme og besøge hans Tarok/Stald Kima-museum på Hagenshøj nord for Skive. Det må jeg se at få gjort.

En dag mødte jeg Jens Frydendal og han bekræftede overfor mig, at han kendte til travheste og en travbane ved Hald Hovedgård, men videre kom jeg ikke i min søgen.

Den 8. marts 2018 havde Hald Ege Samlingen indkaldt til foredrag, i Egekværnen, med Viborg Midtjysk Detektorforenings formand Morten Nielsen. I hans foredrag, om fund på Hald Hovedgårds marken, viste han bl.a. et luftfoto, hvor man tydeligt kunne se en travbane på Halds marker.

Nu var min nysgerrighed virkelig vakt.

Travbanen ses beliggende mellem Firestensvejen¹⁾ og Lille Traneskov, Bækkelund og jernbanelinjen ses øverst til venstre på billedet og Hald Ruin nederst til højre. Billedet er taget fra et amerikansk fly lige efter befrielsen i 1945 og kan ses på: www.arealinformation.miljoeportal.dk.

Da jeg åbenbart ikke kunne komme i forbindelse med nulevende personer der havde videre kendskab til travbanen, ville jeg studere i gamle aviser på Lokal Historisk Arkiv, men ak - lukket pga. skimmelsvamp. På Viborg Bibliotek kan man gennem Mediestream søge i ejerløse aviser dvs. aviser der er udgået. Så efter mange timer på Viborg bibliotek er følgende fremkommet:

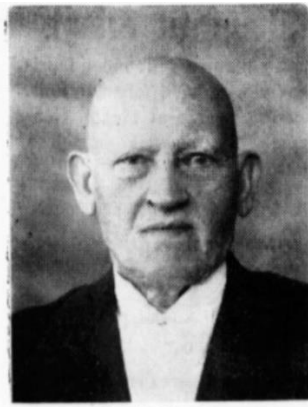
(I citaterne fra de forskellige kilder har jeg tilladt mig at skrive navneordene med lille og Hald Hovedgård med å.)

I 1944 købte husmand Thomas Kristian Kristensen Hald Hovedgård for 663.488,-kr., efter flere forviklinger om hovedgårdens ejerforhold. Da der stadig var usikkerhed om den endelig handel skrev Viborg Stifts-Tidende (VS-T)²⁾ d. 13. marts 1944 i en artikel under overskriften:

Flytter husmanden fra Vindblæs ind på Hald?

"Det vakte en ikke ringe opsigt, da det for nogen tid siden blev meddelt, at en husmand havde købt Hald; men forklaringen er den, at pengesagerne ordnes af en af Ths. Kristensen sønner, Karl Kristian Kristensen, der er entreprenør og bor udenfor København. Han drev et større mejeri i København og fik, da dette blev nedlagt, ved gennemførelsen af Mælkeordningen³⁾ udbetalt 350.000,-kr. Udbetalingen på Hald andrager over 200.000,-kr.; men pengespørgsmålet er klaret.

Husmand Ths. Kristensen er 75 år, hans hustru er 69. De stammer begge fra Oudrup Sogn, hvor de i mange år drev Kristensens fødegård, indtil de for en snes år siden solgte denne og købte et husmandssted i Vindblæs Stationsby. De er begge raske og har selv passet landbruget, og de er ikke ængstelige for, hvorledes det skal gå, om de nu skal ombytte husmandshjemmets beskedne stuer med de større rum på Hald. Den eneste bekymring, fru Kristensen har, er tanken om, hvorledes hun skal få skaffet gardinstoffer til de mange vinduer på den store gård

Ths. Kristensen.

Fru Kristensen.

Vi ringede i går op til en af Ths. Kristensens naboer, arbejdsmand K. Kristensen, fik fru Ths. Kristensens i tale. De må nøjes med mig, sagde hun; thi min mand er noget tungbør og taler ikke gerne i telefon. Der er ikke meget at sige om os, følger hun straks til. Min mand og jer er jævne folk, der har arbejdet vedholdende hele vort liv, og vi får ikke større vaner, fordi vi nu, hvad vi håber, kommer til Hald. Vi stammer begge fra Oudrup sogn, og i mange år drev vi min mands fødegård, en jævn stor hedegård.

Da børnene voksede til, vi har 7 børn, og nogle af dem ville til byen, besluttede vi at sælge gården og flytte herind til Vindblæs. Her har vi boet i en snes år, og nu venter vi at skulle flytte – for sidste gang i vores liv tænker vi. Det vil nu ikke blive så let at tage afsked med egnen her, hvor vi har boet hele tiden; men børnene og børnebørnene syntes, det var rart at få et sted, hvor vi alle kunne samles, et naturskønt sted. Det kom på tale, da mand og jeg holdt guldbryllup i fjor, og her blev planen lagt om at købe en herregård. En af vore svigersønner, der bor i Aalum, fik overdraget at holde øje med de herregårde, der blev sat til salg, og han meddelte os en dag, at Hald var at få til købs. Vi tog så derned, og vi syntes særdeles godt om den gamle gård og de smukke omgivelser. Det var sådant et sted, børnene havde tænkt sig, og så kom handlen i stand.

Vi ved nok, at jorden, der hører til Hald, ikke er videre givtig; men vi har aldrig været forvænt, hvad det angår, og når vi har dygtige folk på gården, skal det nok gå. – Hvis deres mand nu ikke kan få skøde på Hald? – Ja, så må vi se os om efter noget andet.”

I maj måned 1944 blev handlen endelig godkendt og den reelle køber, Karl Kristian Kristensen, kunne sammen med sine forældre flytte ind på Hald Hovedgård. Karl var ikke landbrugsuddannet og kunne derfor ikke selv købe Hovedgården. På det tidspunkt var det kun tilladt at erhverve sig en landejendom, hvis man havde en baggrund som landmand i minimum to år, det havde faren jo.

Første gang jeg stødte på travheste på hovedgården er i en artikel i VS-T d. 15. feb. 1945. Under overskriften:

Ildebrand på Hald Hovedgård i aften

stod der bl.a., at: *”..også det tidlige hønsehus, som nu benyttes som stald for mellem 20-30 kostbare avlstravheste, der alle var ifolede, var stærkt udsat.”* Senere i artiklen: *”Nu skiftede vinden, til tider stod en regn af gnister ned over huset og dets kostbare indhold, til andre tider tog gnistregnen en anden retning. Brandvæsenet kunne under disse omstændigheder nøjes med nu og da at oversprøjte huset. Det var end ikke nødvendigt at fjerne hestene. Udsat men kun i ringere grad truet, var to store halmstakke, indeholdende et halvt hundrede læs, vest for den brændende lade, fra hvilken i en afstand af omkring 100-200 meter i vestlig retning godsejer Kristensen for tiden lader opføre en **ny stald til sine travheste.**”* (Markeret med det røde kryds på fotoet af travbanen)

Fra bogen:

”Hald Hovedgaards historie-sted for sted”⁴⁾

”Den lange staldbygning, som ligger mellem forpagterboligen⁵⁾ og laden fungerer i dag som naturskole. Tidligere var den svinehus og lade. Svinehus og lade brændte ned til grunden i februar 1945. Branden var højst sandsynligt påsat som sabotage, selvom myndighederne valgte at forklare den som udslag af uforsigtig tobaksrygning. Halds godsejer Kristensen havde tjent en formue på handel med tyskerne. Få måneder efter branden blev han anklaget for værnemageri. Branden var langt større end et par nedbrændte bygninger. Laden indeholdt de fleste af gårdens maskiner til brug i marken, samt hele høsten, 600 tønder korn. alt gik op i røg.” I bogen står der i øvrigt også om K. K. Kristensen: *”Han var voldsomt interesseret i trav og hesteopdræt og havde midlerne til at købe stort ind. Han havde skabt sig en samling af enestående gode avlsbeste - bl.a. - Taroks morfar - og havde planer om en stor travbane vest for alléen.”*

(Firestensvejen). *”Kristensen indrettede travbar i tårnet. En besøgende har beskrevet det således: ”En helt fantastisk flot travbar med dyre møbler, vin og sprit i lange baner, og travbilleder på væggene.””*

Maleren og dramatikeren Frederik Theodor Hagerup, der opholdt sig på Hald fra efteråret 1944 til april 1945, overværede branden. Han malede dette billedet, som hænger på centerlederens kontor på Hald Hovedgård⁶⁾.

I en lille notits i VS-T d. 2. okt. 1945 med overskriften:

Travhesten faldt ned over lastbilens køler.

*"I går ved middagstid skete på landevejen udfor Egekroen et færdsselsubeld af ret usædvanlig karakter. En lastbil tilhørende vognmand Th. Petersen, Viborg, men ført af chauffør Otto Nielsen, Viborg, kom kørende med brunkul i retning af byen. Udfor Egekroen skulle bilen overhale en rytter, Meinert Jensen, der kom ridende på en travhest fra **travstutteriet på Hald Hovedgård**. Hesten blev forskrækket for bilen, stejlede og faldt baglæns ind over bilens køler. Rytteren blev naturligvis straks slynget af og kom ikke til skade. Hesten slap med nogle overfladiske sår og skrammer, chaufføren med en slem forskrækkelse. Værst gik det ud over køleren, bilens hytter osv., men i det store og hele kan man tale om held i uheld, idet såvel chaufføren som rytteren kunne være kommet slemt til skade."*

Den 10. december 1946 skrev VS-T under overskriften:

Hald Hovedgård under administration.

*"Det vakte under krigen en del opsigt, at en husmand fra Løgstør-egnen købte Hald Hovedgård. Det viste sig imidlertid, at det var en søn, entreprenør K. K. Kristensen, der havde tjent en formue på arbejde for tyskerne, der stod bag ved. Der var bygget **travebaner**⁷⁾, **ridestalde m.m.** på Hald, ligesom parken⁸⁾ var lagt om, men intet var helt færdigt, da kapitulationen kom. Nu er eventyret på Hald forbi, idet Hovedgården er blevet inddraget under den midlertidige forvaltning, der allerede for længere tid siden er dekretet for entreprenør K. K. Kristensens formue. Også Bækkelund Pavillon og Niels Bugges Kro er inddraget under administrationen."*

Under overskriften:

Værnemageren, der købte Hald Hovedgård, idømt 1 års fængsel.

skrev VS-T d. 1. april. 1947 bl.a. *".... Han blev besteejer i stor stil og gik altid gik rundt med en lille håndkuffert fyldt med penge. Han lånte sin far, der var karetmager, så mange penge, at denne i 1944 kunde købe Hald Hovedgård for 665.000,-kr. og udbetale 223.000,-kr. Desuden blev der indrettet travstald med 20 beste til 100.000,-kr., udført forbedringer på ejendommen til andre 100.000,-kr. og købt indbo for 50.000,-kr. I forbindelse med Kristensens generøsitet kan også nævnes, at han ville forære Århus Universitet en formue; men man afslog tilbuddet med den motivering, at man ikke modtog tyskerpenge. Kristensen, der underskrev sin korrespondance med tyskerne med "Heil Hitler", havde en syndig uorden i sine regnskaber." Senere i artiklen: "Den tidlige mejeriejer nægtede sig frejdigt skyldig, idet han ville hævde, at det ikke var ham, der havde taget initiativet til samarbejdet med tyskerne. Han mente, at hans arbejde havde gavnet danske interesser."*

Opfølgningen på dommen og hvad der siden skete med Karl Kristensen og hans forældre kan læses i Erling Greves udmærkede artikel i Hald Vinds marts/april nummer fra 2007: **"Non Mølle til salg"**. Den kan ses på haldege.dk.

16. sep. 1947 skrev VS-T under overskriften:

Hald Hovedgård har solgt sine travheste.

"Men det skulle have været gjort allerede sidste år, for bestene har kostet 100,-kr. om dagen i foderpenge. Hald Hovedgård er stadig under administration af staten, og der er endnu ikke taget endelig beslutning om gårdens skæbne⁹⁾. Staten har beskikket godsejer Pretzmann som tilsynsførende, men derudover er der ikke sket særlige forandringer i

tilværelsen på Hald Hovedgård, fortæller gårdens mangeårige forvalter Villiam Jensen. Det hele går stille og støt derude, og på gården har man som alle andre steder været bekymret for tørken og glæder sig over regnen, da den endelig kom.

- Kan de foretage alle dispositioner uden at skulle spørge staten? – I store træk, ja, men drejer det sig om større ting, kan vi ikke. F.eks. havde vi jo de **51 travheste** gående, og allerede sidste år søgte vi om at komme af med dem, men staten udeblev med svaret. Først i sommer fik vi lov til at sælge dem og kom af med dem til en grosserer Poul Hansen i København. – Var hestene dyre at have gående? – De kostede os rundt regnet 100.-kr. om dagen, og nu i tørkeperioden åd de alt det, køerne og grisene skulle have, så vi døjede meget med dem. – Hvorfor smødede staten med at give tilladelsen til salget? – Det ved jeg skam ikke. Godsejer Pretzmann og jeg kæmpede allerede sidste år en brav kamp for at slippe af med dem; men det har altså alligevel taget sin tid. – Er hestene blevet meget ringere i det sidste år? – Det kan man ikke sige, de er såmænd lige så gode, eller, om man vil, dårlige, som de var år, så her kan man ikke laste staten for noget.”

Havebassinet, anlagt af K. Kristensen midt i 1940'erne, er nu fjernet i forbindelse med projektet ”De fem Halder”

25. juli 1948 åbnede Nordvestjysk Væddeløbsbane i Skive i overværelse af godt 10.000 tilskuere. Den

28. juli 1948 er der følgende læserbrev fra en V. Pape i VS-T under overskriften:

Hald Hovedgård og Viborg

”Når man læser i bladene om væddeløbene ved Skive, kan man ikke undlade at tænke på, hvad der kunne laves ved Hald i retning af restauration med park ned mod søen. Spadseresti langs søen til ruinen m.m. Og ikke mindst de to store marker på hver side af vejen, flankeret af de gamle vildtbanesten; mere ideel væddeløbsplads og parkeringsplads kan næppe tænkes. Når man dertil gør sig klart, at stalden til hestene er opført og hovedbygningen tildels gjort i stand, så må man spørge sig selv: Er der ikke folk i Viborg, der kan se, at her skal handles mens tiden er. Det er da klart som solen, at Viborg kan ikke lade fem være lige og lade denne oplagte chance gå sin næse forbi. Hvorfor har vi en byplan? Er det ikke for at forebygge fejltagelser? Viborg må sikre sig Hald uden smålig hensyn til pengene, for Viborg har nemlig ikke råd til at lade denne oplagte chance gå tabt.”

Konklusion: Der har været en travbane og travheste på Hald Hovedgård. Om der er en sammenhæng mellem det faktum og tilblivelsen af Nordvestjysk Væddeløbsbane i Skive, skal jeg ikke kunne sige. Måske har nogle af omegnens travinteresserede fået kolde fødder med en etablering af en ”rigtig” væddeløbsbane på Hald pga. værnemagersagen og i stedet lagt deres kræfter i Skive? - Ja det må jeg lade stå hen i det uvisse.

Tak til Poul Erik Christensen, Nonbo Hegn, for inspiration til artiklen.

1) Ved Ravnbjergvejs udlob i Herningvej (det blå kryds på luftfotoet) stod der i ældre tid en milesten. Dvs., at der var en mil (knap 8 km.) til Viborg. For hver kvarte mil stod en sten, der manglede således, inklusivt milestenen, fire sten inden man ankom til Viborg. Deraf navnet.

2) Den konservative avis Viborg Stifts-Tidende udkom i perioden 1773 – 1962.

3) Mælkeordningen blev indført for at rationalisere antallet af mejerier. Karl Kristensen fik derfor erstatning for at nedlægge sit mejeri.

4) Bogen ”Hald Hovedgaards historie – sted for sted” er skrevet af historikerne Laura Bertram og Thomas Oldrup og udgivet i 2006.

5) I Hald Vind nr. 3, 2013, har Erling Greve skrevet en god artikel med fine billeder om forpagterboligen, Kan ses på haldege.dk

6) Tak til Centerlederparret Gitte og Peter Rannes for en god snak og tilladelsen til at fotografere Teodor Hagerups billede af branden i 1945.

7) I artiklen står der travebaner og ikke travbaner.

8) Udover havebassinet i parken anlagde Karl K. Kristensen også tennisbane, havepavillon m.m. på terrasserne ned mod søen.

9) I årene fra 1948 – 1951 var der megen parlamentering og skrivi om, hvad man skulle anvende Hald Hovedgård til. Der var forslag om: Plejehjem for Viborg Sindssyge hospital, Studenterborg m.m. Det ender med, at fra juni 1951 lejer Danmarks Internationale Studenterkomité (DIS) sig ind og er der til 1974, hvor den selvejende institution Hald lejer sig ind.